

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. Каразіна

Економічний факультет

Кафедра економіки та менеджменту

Кваліфікаційна робота бакалавра
на тему: «МОДЕРНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ГРОМАДЯНСЬКИМ
СУСПІЛЬСТВОМ ТА ОРГАНАМИ ВЛАДИ»

Виконав: здобувач 4 курсу, групи
ЕЛ- 41

Спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
Освітньо-професійної програми
«Публічне управління та
адміністрування»

_____ Марк ПІДДУБНИЙ

Керівник кваліфікаційної роботи:
кандидат економічних наук, доцент

_____ Семен НЕСКОРОДЄВ

Рецензент:

к.е.н., доцент, доцент кафедри
менеджменту і публічного
адміністрування ХНУМГ

_____ Христина КАЛАШНІКОВА

Харків - 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Факультет: економічний

Кафедра: економіки та менеджменту

Рівень вищої освіти (освітньо–кваліфікаційний рівень): бакалавр

Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування»

Освітньо-професійна програма: «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

_____ Г.О.Дорошенко
(підпис) (ініціали, прізвище)

« ____ » _____ 2025 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Піддубний Марк Валерійович

1. Тема роботи «Модернізація взаємодії між громадянським суспільством та органами влади»

керівник роботи Нескородєв Семен Миколайович, кандидат економічних наук, доцент

затверджені наказом вищого навчального закладу від “17” квітня 2025 року
№ 2101-5/969

2. Строк подання студентом роботи «20» травня 2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

Поняття та структура громадянського суспільства, основні ознаки та елементи громадянського суспільства, функції громадянського суспільства, органи влади як суб'єкти публічного управління, форми взаємодії громадянського суспільства та органів влади, механізми взаємодії громадянського суспільства з органами влади, особливості взаємодії громадянського суспільства та органів влади в Україні, міжнародний досвід взаємодії громадянського суспільства та органів влади, рекомендації вдосконалення процесів взаємодії громадянського суспільства та органів влади в Україні.

4. План роботи

№ з/п	Назва етапів роботи	
1.	Вибір теми і подання заяви на ім'я завідувача кафедри про обрання теми кваліфікаційної роботи	15.02.2025
2.	Формулювання та оформлення завдань кваліфікаційної роботи	22.02.2025
3.	Узгодження з керівником плану кваліфікаційної роботи	28.02.2025
4.	Підготовка першого розділу роботи	15.03.2025
5.	Збір і обробка емпіричних даних та їх узагальнення в другому розділі роботи	31.03.2025
7.	Написання вступу, висновків та рекомендаційного підрозділу кваліфікаційної роботи	15.04.2025
8.	Подання чорнового варіанту всієї кваліфікаційної роботи керівнику	30.04.2025
9.	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру економіки та менеджменту	20.05.2025

5. Дата видачі завдання «15» лютого 2025 р.

Здобувач вищої освіти

(підпис)

Марк ПІДДУБНИЙ

(прізвище та ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис)

Семен НЕСКОРОДСЬ

(прізвище та ініціали)

Гарант освітньої програми

(підпис)

Ганна ЗАДНЄПРОВСЬКА

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	...5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ОРГАНІВ ВЛАДИ	...7
1.1. Поняття та структура громадянського суспільства	...7
1.2. Органи влади як суб'єкти публічного управління	...13
1.3. Форми та механізми взаємодії громадянського суспільства та органів влади	...21
РОЗДІЛ 2. МОДЕРНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ ТА ОРГАНАМИ ВЛАДИ	...28
2.1. Дослідження процесів взаємодії між суб'єктами громадянського суспільства та органами влади в Україні	...28
2.2. Аналіз міжнародного досвіду взаємодії громадянського суспільства та влади	...37
2.3. Напрями та заходи модернізації взаємодії між суб'єктами громадянського суспільства та органами влади в Україні	...43
ВИСНОВКИ	...50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	...52

ВСТУП

Актуальність теми «Модернізація взаємодії між громадянським суспільством та органами влади» зумовлена зростаючою роллю громадянського суспільства у формуванні демократичної, правової держави. В умовах політичних, економічних та соціальних трансформацій в Україні налагодження конструктивного діалогу між цими суб'єктами є важливим фактором забезпечення стабільності, прозорості управлінських рішень та громадської довіри до державних інституцій. Значний вплив на процеси взаємодії мають цифровізація, розвиток електронної демократії та посилення громадського контролю за діяльністю органів влади. Разом з тим залишаються проблеми недостатньої залученості громадян до прийняття рішень, а також низької ефективності реалізації громадських ініціатив. Тому дослідження механізмів вдосконалення взаємодії громадянського суспільства та влади є актуальним завданням сучасного публічного управління.

Мета кваліфікаційної роботи – теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесів взаємодії між суб'єктами громадянського суспільства та органами влади з метою підвищення їхньої ефективності, прозорості та результативності.

Відповідно до мети дослідження, були поставлені такі завдання:

- дослідити поняття, структуру та особливості громадянського суспільства як важливого елемента демократичного розвитку;
- проаналізувати роль органів влади як суб'єктів публічного управління та їхню взаємодію з громадянським суспільством;
- охарактеризувати основні форми та механізми взаємодії між громадянським суспільством та органами влади;
- проаналізувати сучасний стан і особливості процесів взаємодії між суб'єктами громадянського суспільства та органами влади в Україні;

- дослідити міжнародний досвід взаємодії між громадянським суспільством та органами влади та можливості його адаптації в Україні;
- розробити напрями та запропонувати заходи щодо вдосконалення процесів взаємодії між суб'єктами громадянського суспільства та органами влади в Україні.

Об'єкт дослідження – процеси взаємодії між суб'єктами громадянського суспільства та органами влади.

Предмет дослідження – механізми, інструменти та підходи до модернізації взаємодії між громадянським суспільством і органами влади.

Методи дослідження базуються на комплексному підході, що включає: системний аналіз для вивчення структури громадянського суспільства та механізмів його взаємодії з владою; порівняльний аналіз для дослідження міжнародного досвіду організації взаємодії між громадськістю та владою; соціологічні методи, зокрема анкетування та експертні опитування, для оцінки ефективності чинних механізмів взаємодії; методи SWOT-аналізу для виявлення сильних і слабких сторін існуючих практик громадської участі.

Наукова новизна роботи полягає у розробці концептуальних підходів до вдосконалення механізмів взаємодії громадянського суспільства та органів влади з урахуванням сучасних технологій електронного врядування та кращих міжнародних практик.

Практична значущість отриманих результатів полягає у розробці рекомендацій для органів влади та громадських організацій щодо підвищення ефективності комунікації, покращення громадської участі у прийнятті рішень та впровадження нових форм взаємодії.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи здійснена через участь у IX Міжнародній науково-практичній конференції «Менеджмент XXI століття: глобалізаційні виклики», що відбулася 15 травня 2025 р. у м. Полтава. Основні висновки дослідження опубліковані у збірнику наукових статей конференції.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ОРГАНІВ ВЛАДИ

1.1. Поняття та структура громадянського суспільства

Громадянське суспільство є ключовим елементом демократичної організації суспільства, що виконує важливу роль у забезпеченні соціальної рівноваги, громадянської активності та контролю над владою. Громадянське суспільство відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні прав і свобод громадян, а також у формуванні ефективної системи суспільного контролю за діяльністю влади. Воно виступає своєрідним посередником між індивідом та державою, забезпечуючи механізми для вираження інтересів громадян, їхнього впливу на суспільні процеси та сприяння розвитку демократичних інституцій. Його існування та розвиток виступають запорукою стабільності соціальних процесів, підвищення рівня відповідальності державних інституцій, а також активного залучення громадян до прийняття важливих суспільно значущих рішень.

Варто зазначити, що поняття громадянського суспільства не є статичним і зазнало значної еволюції упродовж історичного розвитку.

Витоки концепції громадянського суспільства сягають ще античної доби, коли Арістотель у своїх працях розглядав поліс як основу громадянського життя, де взаємодія між людьми відбувається на принципах моралі, справедливості та права. Однак сучасне розуміння цього поняття сформувалося значно пізніше [6, с.11].

У XVIII столітті німецький філософ Георг Вільгельм Фрідріх Гегель у своїй праці "Філософія права" вперше ввів у науковий обіг поняття "громадянське суспільство". Він трактував його як проміжний рівень між державою та родиною, що забезпечує економічну взаємодію, соціальні зв'язки та автономний розвиток особистості [6, с.12].

Окрім Гегеля, суттєвий внесок у розвиток концепції громадянського суспільства зробили такі мислителі, як Джон Локк, Шарль Луї де Монтеск'є, Жан-Жак Руссо, які розглядали громадянське суспільство крізь призму соціального контракту, прав людини та ролі держави у гарантуванні суспільного порядку [6, с.12].

Широке використання цього поняття в науці розпочалося вже у XX столітті, особливо в працях таких видатних дослідників, як Алексіс де Токвіль, який аналізував демократичний устрій США, Антоніо Грамші, що розглядав громадянське суспільство як сферу ідеологічної боротьби, та Юрген Габермас, який підкреслював його значення у комунікативній дії та формуванні публічної сфери [36, 40].

Еволюція поняття громадянського суспільства базується на періодизації Дж. Александера, який визначив три основні стадії:

Перша стадія охоплює період із кінця XVII до першої половини XIX століття і пов'язана з працями таких мислителів, як Дж. Лок, А. Фергюссон, Ш.-Л. Монтеск'є, І. Кант, Ф.-Г. Гегель та А. де Токвіль. У цей час концепції громадянського суспільства зосереджували увагу на економічних аспектах, адже саме економічна діяльність забезпечувала індивідуальну свободу і незалежність. Держава при цьому виконувала роль гаранта законності та захисника прав громадян.

Друга стадія розвитку громадянського суспільства охоплює період від середини XIX до другої половини XX століття. У цей час ідея громадянського суспільства дещо втратила популярність через зростання демократизації суспільного життя. Паралельно виникали теорії, що негативно сприймали концепцію громадянського суспільства, ставлячи під сумнів її доцільність. Цей етап відзначався зниженням інтересу до громадських ініціатив, що значною мірою гальмувало розвиток суспільної активності.

Третя стадія розпочалася після Другої світової війни і триває до сьогодні. Цей етап характеризується відродженням ідеї громадянського

суспільства в нових соціально-політичних умовах. Наприкінці ХХ століття спостерігається активне розширення простору для громадянських ініціатив, появляються нові форми суспільних рухів і механізми політичної мобілізації. Ця стадія демонструє сучасне розуміння громадянського суспільства як важливого інструмента забезпечення демократичних свобод і соціальної взаємодії [28, с.146-147].

Крім того, у науковій літературі існують різні підходи до визначення громадянського суспільства, які обумовлені специфікою дослідницьких підходів, історичним контекстом та політичними традиціями різних держав. Враховуючи це, можна виділити кілька основних підходів до його розуміння:

1. Інституційний підхід акцентує увагу на формальних та неформальних організаціях, таких як неурядові організації (НУО), громадські об'єднання, засоби масової інформації, профспілки, які функціонують незалежно від державного апарату, проте відіграють значну роль у суспільному житті.

2. Нормативний підхід розглядає громадянське суспільство не лише як набір інститутів, але й як систему цінностей, що включає свободу, солідарність, толерантність та активну участь громадян у суспільному житті, спрямовану на формування правової та демократичної держави.

3. Функціональний підхід визначає громадянське суспільство через його функції, серед яких варто виокремити контроль за діяльністю влади, захист прав людини, соціальну інтеграцію, підтримку громадських ініціатив та сприяння формуванню громадянської відповідальності [6,28,20].

У сучасному розумінні громадянське суспільство – це сукупність незалежних від держави інститутів, організацій, рухів та ініціатив, які забезпечують реалізацію інтересів громадян у різних сферах суспільного життя. Воно охоплює широкий спектр структур, зокрема неприбуткові організації, професійні спілки, засоби масової інформації, релігійні об'єднання, громадські рухи, благодійні фонди та інші суб'єкти, що діють на принципах саморегулювання та автономності [6, с.220].

Таким чином, громадянське суспільство виступає своєрідним "посередником" між державою та громадянами, сприяючи формуванню активної громадянської позиції, реалізації демократичних принципів та забезпеченню суспільного контролю над владою.

На сьогодні громадянське суспільство відіграє ключову роль у забезпеченні демократичних процесів, виступаючи гарантом прав і свобод людини, інструментом реалізації громадянської активності та механізмом контролю за діяльністю державних органів.

Головними характеристиками громадянського суспільства є:

- автономність – незалежність від державних структур і політичної влади, що забезпечує свободу дій громадян у межах законодавства;
- самоорганізація – здатність об'єднуватися для досягнення спільних цілей без зовнішнього примусу або втручання;
- правова основа – діяльність у межах закону, що гарантує стабільність і передбачуваність суспільних процесів;
- плюралізм – різноманіття ідей, думок, інтересів і форм об'єднання громадян, що сприяє розвитку демократичного дискурсу;
- соціальна відповідальність – активна участь у житті суспільства, спрямована на покращення добробуту та захист прав громадян [6, с.220].

Таким чином, громадянське суспільство є важливим фактором забезпечення стабільності, демократичності та соціальної справедливості в будь-якій державі. Його розвиток залежить від рівня правової культури, політичної волі влади та активності самих громадян, які прагнуть впливати на суспільні процеси та формувати майбутнє свого суспільства.

З точки зору структурної організації, громадянське суспільство є складною, багаторівневою системою, яка включає широкий спектр організацій, інститутів та ініціатив. Його структура може бути подана через такі основні компоненти:

Таблиця 1.1 – Суб'єкти громадянського суспільства та їх характеристики

Елемент	Характеристика
Громадські організації	Неурядові організації (НУО), благодійні фонди, ініціативні групи, що реалізують соціальні, екологічні, правозахисні проекти.
Медіа та інформаційний простір	Незалежні ЗМІ, онлайн-платформи, які забезпечують свободу слова, прозорість діяльності влади.
Професійні спілки та асоціації	Об'єднання, що захищають інтереси представників певних професій (наприклад, профспілки, асоціації підприємців).
Культурно-освітні інституції	Бібліотеки, музеї, громадські освітні платформи, що сприяють розвитку критичного мислення.
Місцеві громади	Органи самоврядування, ініціативи місцевого рівня, що вирішують локальні проблеми.
Соціальні рухи	Масові об'єднання (наприклад, феміністичні, екологічні рухи), які висувають вимоги до влади.

Джерело: складено автором згідно джерел [29,6,28,20].

– громадські організації – неурядові організації, благодійні фонди, , які реалізують соціальні, екологічні, правозахисні та освітні проекти.

– медіа та інформаційний простір – незалежні засоби масової інформації, онлайн-платформи та громадські медіа, що забезпечують прозорість діяльності влади та свободу слова.

– професійні спілки та асоціації – організації, що об'єднують представників певних професій та захищають їхні права, наприклад, профспілки, асоціації підприємців, творчі спілки.

– культурно-освітні інституції – бібліотеки, музеї, громадські освітні платформи, що сприяють формуванню суспільної свідомості.

- місцеві громади – органи самоврядування, ініціативи місцевого рівня, що відіграють значну роль у вирішенні локальних проблем.

- соціальні рухи – масштабні громадські ініціативи, що висувають вимоги до влади та відстоюють певні суспільні ідеї [6, с.220].

Громадянське суспільство виконує широкий спектр функцій, які сприяють зміцненню демократичного порядку та підвищенню рівня громадської активності. Серед них особливе значення мають такі:

- захист прав і свобод громадян – діяльність правозахисних організацій, громадський контроль за владою та адвокаційні ініціативи;

- соціальна інтеграція – залучення представників різних соціальних груп до спільної діяльності та створення механізмів їхньої взаємодії;

- обмеження монополії влади – сприяння прозорості державного управління через громадський нагляд та незалежну журналістику;

- інноваційність – ініціювання нових підходів у сферах освіти, екології, науки, технологій та соціальної політики [6, с.21].

На сучасному етапі розвитку громадянське суспільство стикається з низкою викликів, які визначають його подальші перспективи. Серед них особливу увагу слід приділити таким аспектам:

- цифровізація – зростання ролі соціальних мереж як інструменту громадської мобілізації та одночасно як загрози поширення дезінформації.

- політичний тиск – обмеження діяльності неурядових організацій в авторитарних режимах, що ускладнює їхню роботу.

- глобалізація – необхідність адаптації до транснаціональних викликів, таких як міграція, кліматичні зміни, економічна нерівність [28].

Таким чином, громадянське суспільство є складною та динамічною системою, яка постійно еволюціонує під впливом соціальних, політичних та технологічних змін. Його структура та функції відображають прагнення людей до самовизначення, справедливості та участі в управлінні суспільством.

1.2. Органи влади як суб'єкти публічного управління

Органи влади є ключовими суб'єктами публічного управління. Вони відіграють ключову роль у системі публічного управління, забезпечуючи реалізацію державної політики, прийняття стратегічних рішень та виконання регуляторних функцій. Їхня діяльність спрямована на задоволення публічних інтересів, що вимагає постійної взаємодії з іншими учасниками суспільного життя, зокрема з суб'єктами громадянського суспільства. Органи влади взаємодіють із громадянським суспільством, спрямовуючи свою діяльність на регулювання суспільних відносин, забезпечення правопорядку та реалізації державної політики, забезпечення суспільного добробуту та дотримання прав і свобод громадян.

Органи влади — це інституції, уповноважені державою на виконання управлінських, регуляторних та адміністративних функцій [25].

Органи влади, виступаючи суб'єктами публічного управління, функціонують виключно в межах правового поля, що визначається чинним законодавством. Їхня діяльність регулюється сукупністю правових норм, які забезпечують законність і прозорість управлінських процесів. У цьому контексті важливо зазначити, що основоположними принципами, на яких ґрунтується діяльність органів влади, є такі фундаментальні засади, як:

- легітимності: влада надається через правові механізми (вибори, призначення). Цей принцип передбачає, що влада формується на основі правових механізмів, які можуть включати демократичні вибори або процедури призначення посадових осіб. Таким чином, легітимність гарантує правомірність функціонування органів державної влади та їхню відповідність конституційним і законодавчим вимогам. Без цього принципу неможливе існування ефективної державної системи, адже суспільство має бути впевненим у законності прийнятих рішень та правомірності діяльності посадових осіб.

– публічності: пріоритет суспільних інтересів над приватним. Одним із ключових аспектів діяльності органів влади є їхня орієнтація на суспільний інтерес. Це означає, що при ухваленні управлінських рішень державні структури повинні керуватися передусім загальнодержавними та суспільними пріоритетами, а не приватними або корпоративними інтересами окремих осіб чи груп. Публічність сприяє підвищенню рівня довіри до влади та забезпечує відкритість управлінських процесів.

– підзвітності: зобов'язання звітувати перед громадськістю. Не менш важливим є принцип підзвітності, який передбачає, що органи державної влади зобов'язані звітувати перед громадськістю про результати своєї діяльності. Це досягається шляхом регулярного інформування населення про виконання програм, використання бюджетних коштів, реалізацію державної політики та прийняті рішення. Прозорість і відкритість звітності відіграють вирішальну роль у формуванні довіри громадян до владних інститутів, адже забезпечують можливість контролю за їхньою діяльністю та сприяють підвищенню ефективності державного управління [32].

Таким чином, діяльність органів влади базується на чітко визначених принципах, які забезпечують правомірність, відкритість і підзвітність публічного управління. Дотримання цих засад є необхідною умовою ефективного функціонування державної системи, що сприяє зміцненню демократії та розвитку громадянського суспільства.

Публічне управління здійснюється через систему органів, кожен із яких виконує свої функції відповідно до законодавства. Взаємодія між цими органами забезпечує ефективне функціонування держави та сприяє захисту прав громадян. У структурі державного управління виділяють кілька рівнів органів влади, кожен з яких виконує специфічні функції. До основних суб'єктів публічного управління належать:

1. Законодавчі органи.
2. Виконавчі органи.
3. Судові органи.

4. Органи місцевого самоврядування [32].

Передусім, законодавчі органи відіграють ключову роль у формуванні нормативно-правової бази, яка регулює діяльність державних інституцій і визначає основні принципи взаємодії між державою та громадянським суспільством. Верховна Рада України, як єдиний орган законодавчої влади, приймає закони, що встановлюють загальні правила та механізми реалізації державної політики. Її діяльність ґрунтується на положеннях Конституції України, а також регламентується Законом України «Про Регламент Верховної Ради України».

Наступною важливою складовою публічного управління є виконавчі органи, які безпосередньо реалізують державну політику, забезпечують виконання законів і здійснюють адміністративне управління. До цієї категорії належать Кабінет Міністрів України, міністерства, державні агентства, служби, а також місцеві державні адміністрації. Їхня діяльність спрямована на забезпечення економічного розвитку, соціального захисту населення, регулювання ринку праці, освіти, охорони здоров'я тощо. Основними нормативно-правовими актами, що визначають правовий статус і повноваження виконавчих органів, є Конституція України, Закон України «Про Кабінет Міністрів України», Закон України «Про центральні органи виконавчої влади», а також Закон України «Про місцеві державні адміністрації» [32].

Не менш значущими в системі публічного управління є судові органи, оскільки вони виконують функцію забезпечення правосуддя, контролю за дотриманням законності та захисту прав громадян. Конституційний Суд України здійснює контроль за відповідністю законів Конституції, тоді як Верховний Суд, апеляційні та місцеві суди розглядають справи, що стосуються цивільних, адміністративних, господарських та кримінальних правовідносин. Діяльність судової системи регламентується Конституцією України та Законом України «Про судоустрій і статус суддів», які

визначають структуру, компетенцію та основні принципи функціонування судової влади [32].

Окреме місце у сфері публічного управління займають органи місцевого самоврядування, які забезпечують вирішення питань місцевого значення та представляють інтереси територіальних громад. До них належать сільські, селищні, міські, районні та обласні ради, їхні виконавчі комітети, а також сільські, селищні та міські голови. Саме ці органи приймають рішення щодо місцевого бюджету, управління комунальною власністю, визначення місцевих податків і зборів, а також організовують надання соціальних, освітніх і медичних послуг для населення. Діяльність органів місцевого самоврядування регулюється Конституцією України та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [32].

Ієрархія державних органів поділяється на кілька рівнів, кожен із яких виконує певні функції та має відповідні повноваження. Державна влада здійснюється через різні органи, які взаємодіють між собою для забезпечення ефективного управління країною. У таблиці 1.2 представлено основні рівні організації державних органів, їхню категоризацію та приклади.

1. Вищий рівень (центральні органи влади) - цей рівень включає найвищі органи влади, які визначають загальнодержавну політику, приймають стратегічні рішення та контролюють їх виконання. До цього рівня належать:

- Глава держави - Президент є ключовою політичною фігурою, яка виконує представницькі, виконавчі та контрольні функції залежно від форми правління в країні. Він може мати повноваження у сфері зовнішньої політики, оборони, гарантування конституційних прав громадян. В Україні президент очолює державу, є головнокомандувачем Збройних Сил та забезпечує дотримання Конституції.

- Законодавча влада – Верховна Рада України є парламентом та виконує законодавчу функцію, тобто ухвалює закони, затверджує державний бюджет,

контролює діяльність виконавчої влади, призначає деяких високопосадовців. Її діяльність регулюється Конституцією та законами України.

– Виконавча влада – Кабінет Міністрів України є найвищим органом виконавчої влади, який розробляє та реалізує державну політику в різних сферах – економіці, соціальній сфері, освіті, охороні здоров'я, безпеці. Міністри очолюють відповідні міністерства, які керують окремими напрямками державного управління.

– Судова влада – Судова система гарантує дотримання законності та правопорядку. До найвищих судових органів належать Конституційний Суд України (розглядає питання конституційності законів та актів влади) і Верховний Суд України (найвища інстанція для розгляду справ у загальних, адміністративних, господарських і кримінальних судах) [23].

2. Середній рівень (органи державної влади в регіонах) – на цьому рівні державна влада здійснюється через обласні органи управління, які виконують рішення центральних органів та адаптують їх до місцевих умов. До цього рівня відносяться:

– Обласні державні адміністрації - Кожна область України має свою державну адміністрацію, яка здійснює виконавчу владу на відповідній території. Голови обласних державних адміністрацій призначаються президентом за поданням Кабінету Міністрів. Вони контролюють виконання державних програм, координують роботу місцевих органів влади, відповідають за економічний і соціальний розвиток регіону.

– Обласні ради - є представницькими органами місцевого самоврядування, депутати яких обираються населенням області. Вони ухвалюють рішення щодо бюджету, розвитку території, розподілу коштів на соціально-економічні потреби регіону.

– Міські державні адміністрації - до цього рівня належать державні адміністрації великих міст, таких як Київ. Наприклад, Київська міська державна адміністрація (КМДА) виконує функції виконавчого органу

місцевого самоврядування, керуючи житлово-комунальним господарством, міським транспортом, освітою, медициною тощо [23].

Таблиця 1.2 – Ієрархія державних органів влади

Рівень	Категорія органів	Приклади
Вищий рівень (центральні органи влади)	Глава держави	Президент
	Законодавча влада	Верховна Рада України
	Виконавча влада	Кабінет Міністрів України
	Судова влада	Конституційний Суд, Верховний Суд
Середній рівень (органи державної влади в регіонах)	Обласні державні адміністрації	Київська ОДА, Львівська ОДА
	Обласні ради (представницькі органи)	Дніпропетровська обласна рада
	Міські державні адміністрації	Київська міська державна адміністрація (КМДА)
Низовий рівень (місцеві органи влади)	Районні державні адміністрації	Шевченківська РДА у м. Києві
	Міські, селищні, сільські ради	Харківська міська рада, селищна рада
	Виконавчі комітети місцевих рад	Виконавчий комітет Одеської міської ради

Джерело: складено автором згідно джерел [23,32,25].

3. Низовий рівень (місцеві органи влади) - цей рівень складається з органів місцевого самоврядування та виконавчих органів, які безпосередньо взаємодіють із населенням, вирішуючи проблеми на рівні районів, міст, селищ і сіл. Цей рівень охоплює:

– Районні державні адміністрації - є виконавчими органами державної влади, які реалізують державну політику на місцевому рівні. Вони здійснюють контроль за діяльністю комунальних підприємств, освіти, медицини, транспортної інфраструктури в межах району.

– Міські, селищні, сільські ради – ради є виборними органами самоврядування, які представляють інтереси громади. Вони ухвалюють рішення про благоустрій території, розподіл земельних ресурсів, встановлення місцевих податків і зборів, підтримку підприємницької діяльності та соціальних ініціатив.

– Виконавчі комітети місцевих рад – реалізують рішення рад і здійснюють управління в межах їхньої компетенції. Наприклад, виконавчий комітет Одеської міської ради займається питаннями житлово-комунального господарства, безпеки, міського транспорту та інфраструктури [23].

Взаємодія між цими рівнями забезпечує ефективне управління державою, розподіл відповідальності та контроль за виконанням рішень. Вищий рівень формує законодавчу та виконавчу політику, середній рівень адаптує її до регіональних умов, а низовий рівень безпосередньо втілює рішення у життя громади. Така структура дозволяє забезпечити як централізоване управління, так і розвиток місцевого самоврядування, що є важливим елементом демократичної держави.

Таким чином, система публічного управління складається з чітко структурованих органів, кожен із яких виконує свою роль у забезпеченні ефективного функціонування держави. Законодавчі органи формують правове поле, виконавчі — реалізують державну політику, судові — забезпечують правосуддя, а органи місцевого самоврядування — вирішують питання, що стосуються розвитку територіальних громад. Взаємодія між цими органами дозволяє забезпечити баланс інтересів, ефективний розподіл повноважень і дотримання принципу верховенства права.

У публічному управлінні органи влади виступають не лише як адміністратори, але й як партнери у діалозі з громадянським суспільством. Це передбачає відкритість та готовність до взаємодії.

Органи державної влади виконують широкий спектр функцій, серед яких можна виділити такі основні напрями:

1. Нормотворча діяльність: розробка, прийняття законів та впровадження нормативно-правових актів, що регулюють діяльність усіх суб'єктів управління, права громадян і діяльність суспільних організацій.
2. Адміністративне управління – координація роботи державних установ, впровадження державних програм та стратегій.
3. Контроль і нагляд – здійснення моніторингу виконання законодавства, запобігання порушенням, забезпечення підзвітності суб'єктів господарювання та громадянського суспільства.
4. Консультації та діалог: організація громадських слухань, робочих груп з участю представників НУО.
5. Фінансова підтримка: надання грантів, субсидій для реалізації соціальних проектів.
6. Моніторинг та звітність: публікація звітів про виконання бюджету, ефективність програм.
7. Захист прав людини: співпраця з омбудсменом, правозахисними організаціями.
8. Комунікація з громадськістю – формування механізмів діалогу з громадянами, залучення їх до процесу прийняття рішень, реагування на запити суспільства, організація громадських слухань, робочих груп з участю представників некомерційних організацій [32].

Таким чином, органи державної влади є центральними суб'єктами публічного управління, які не лише регулюють суспільні процеси, а й створюють умови для ефективної взаємодії з громадянським суспільством, що є важливим фактором демократичного розвитку держави.

1.3. Форми та механізми взаємодії громадянського суспільства та органів влади

Ефективна взаємодія між громадянським суспільством та органами державної влади є необхідною умовою для розвитку демократичного суспільства, забезпечення відкритості, прозорості та підзвітності влади. Така взаємодія реалізується через різні форми та механізми, які сприяють налагодженню діалогу між громадянами, громадськими організаціями та державними інституціями.

Варто зазначити, що така взаємодія не є однорідною, а проявляється у різних формах і за допомогою різних механізмів. З огляду на це, взаємодію громадянського суспільства та органів влади доцільно поділити на дві основні групи відповідно до її інституційної основи: інституційну та неінституційну, що забезпечують різні рівні залученості громадян у процеси управління.

У першу чергу, слід зазначити, що інституційна взаємодія передбачає використання офіційно закріплених механізмів, які регулюються чинним законодавством та нормативно-правовими актами. Вона ґрунтується на стабільних процедурах, які забезпечують системну участь громадянського суспільства у процесах формування та реалізації державної політики.

До ключових форм інституційної взаємодії можна віднести:

- Громадські ради при органах державної влади – це консультативно-дорадчі органи, які створюються для забезпечення врахування думки громадськості у процесі прийняття рішень. Наприклад, Громадська рада при Міністерстві юстиції регулярно проводить обговорення законопроектів, а також висловлює свою позицію щодо реформ у правовій сфері.

- Громадські слухання та консультації – офіційні заходи, які дозволяють громадянам висловити свою думку щодо проєктів нормативно-правових актів, стратегічних планів чи міських ініціатив. Як приклад, у

багатьох містах України проводяться громадські слухання щодо забудови територій, що дає змогу мешканцям впливати на просторове планування своїх населених пунктів.

– Електронна демократія (e-democracy) – використання сучасних цифрових технологій для взаємодії між владою та суспільством. Одним із найпопулярніших механізмів є електронні петиції, подані через платформу "Єдина система місцевих петицій". Якщо така петиція набирає необхідну кількість голосів, органи влади зобов'язані її розглянути.

– Механізми громадського контролю – до них відносяться антикорупційні ініціативи, моніторинг діяльності влади та аудит державних програм, що здійснюється представниками громадянського суспільства. Наприклад, діяльність громадських організацій спрямована на моніторинг політичних процесів та підзвітності депутатів.

– Фінансові механізми. Держава може надавати гранти, субсидії та інші види фінансування громадських ініціатив, що сприяє активному залученню громадян у суспільні процеси.

– Громадські експертизи та аудити. Представники громадянського суспільства можуть проводити незалежні перевірки діяльності державних органів, аналізувати ефективність їхньої роботи та пропонувати шляхи вдосконалення.

– Механізми соціального партнерства держави та громадянського суспільства. Включають взаємодію між громадськими організаціями, бізнесом та державними структурами для вирішення соціально значущих проблем, що передбачає спільну реалізацію соціальних проектів, програм розвитку, ініціатив у сфері охорони здоров'я, освіти, екології тощо [2, 33, 42].

Таким чином, інституційна взаємодія створює чіткі та передбачувані механізми комунікації між громадськістю та владою, забезпечуючи певний рівень стабільності у відносинах між цими суб'єктами.

Взаємодія громадянського суспільства та органів влади є важливим елементом демократичного розвитку країни. Форми та механізми цієї взаємодії дозволяють не лише враховувати думку громадян у процесах державного управління, а й сприяють підвищенню відповідальності влади, прозорості прийняття рішень та загальному покращенню якості державного управління. Створення ефективних каналів комунікації між владою та суспільством є запорукою стабільності та сталого розвитку держави.

На відміну від інституційної, неінституційна взаємодія не має чітко визначених правил і механізмів, не підкріплена юридичними нормами та часто виникає спонтанно або як реакція суспільства на актуальні події. Вона може набувати різних форм і проявлятися через безпосередні ініціативи громадян або громадських об'єднань. Серед основних форм такої взаємодії можна виокремити:

- Громадські акції та протести – організовані мітинги, демонстрації, пікети, які дозволяють громадянам висловити свою незгоду або підтримку певних політичних рішень. Наприклад, Революція Гідності в Україні 2013-2014 років стала яскравим прикладом масової неінституційної взаємодії, коли суспільство мобілізувалося для захисту своїх прав і свобод.

- Інформаційні кампанії та медіа-активізм – використання соціальних мереж, незалежних медіа та блогерів для розповсюдження суспільно значущої інформації.

- Волонтерський рух та самоорганізація – діяльність громадян, спрямована на вирішення соціальних проблем без залучення держави. Волонтерський рух, в Україні після 2014 року, зокрема допомога армії та вимушеним переселенцям, є яскравим прикладом такої взаємодії [2, 33, 42].

Незважаючи на те, що неінституційна взаємодія є менш структурованою, вона може мати значний вплив на політичні та соціальні процеси в державі.

Таблиця 1.3 узагальнює механізми інституційної та неінституційної взаємодії в Україні. Вона включає опис таких механізмів, як громадські ради, слухання та електронна демократія в інституційній взаємодії, а також громадські акції, інформаційні кампанії та ініціативи в неінституційній взаємодії. Кожен механізм відзначає свої особливості та методи залучення громадськості до політичних процесів.

Таблиця 1.3 – Механізми інституційної та неінституційної взаємодії

Механізми інституційної взаємодії	Механізми неінституційної взаємодії
Громадські ради при органах влади – консультативно-дорадчі органи, що залучають громадськість до формування політик.	Громадські акції та протести – мітинги, демонстрації, флешмоби, спрямовані на вплив на політичні рішення.
Громадські слухання та консультації – офіційні обговорення законопроектів, стратегій, реформ.	Інформаційні кампанії та медіа-активізм – використання соцмереж, блогів, журналістських розслідувань для привернення уваги до проблем.
Електронна демократія (e-democracy) – онлайн-платформи для електронних петицій, голосувань, консультацій.	Громадські ініціативи та волонтерський рух – самостійне вирішення соціальних питань без залучення держави.
Механізми громадського контролю – аудит діяльності державних органів за участю громадськості.	Страйки та бойкоти – економічні методи тиску на владу або бізнес для зміни політики чи законодавства.
Державне фінансування громадських ініціатив – підтримка соціальних проєктів через гранти, субсидії, соціальні замовлення.	

Джерело: складено автором згідно джерел [2, 33, 42].

Таблиця 1.4 підсумовує переваги та недоліки обох типів механізмів взаємодії. Вона виділяє переваги і недоліки інституційної взаємодії, такі як офіційний статус і системність, у порівнянні з гнучкістю та високою активністю в неінституційній взаємодії. Також розглядаються недоліки, зокрема бюрократія, що виникають у взаємодії з державними органами.

Таблиця 1.4 – Переваги та недоліки механізмів інституційної та неінституційної взаємодії

	Переваги	Недоліки
Механізми інституційної взаємодії	Офіційний статус та правова визначеність.	Часто є формальною та малоефективною через бюрократичні процедури.
	Системність і стабільність взаємодії.	Може використовуватися владою для імітації участі громадян у процесах прийняття рішень.
	Можливість безпосереднього впливу на державну політику.	
Механізми неінституційної взаємодії	Гнучкість та мобільність у реагуванні на суспільні виклики.	Відсутність офіційного статусу може обмежувати вплив.
	Високий рівень активності та залученості громадян.	Може супроводжуватися репресіями або тиском з боку держави.
	Швидкий суспільний резонанс і поширення інформації.	Деякі форми (страйки, протести) можуть бути незаконними або дестабілізуючими.

Джерело: складено автором згідно джерел [2, 33, 42].

Теоретично взаємодія між громадянським суспільством та органами влади базується на принципах:

- принцип партнерства: рівноправна горизонтальна взаємодія, а не ієрархічне підпорядкування.
- принцип діалогу — регулярного обміну інформацією і поглядами;
- принцип участі — залучення представників громадянського суспільства до прийняття рішень;
- принцип відповідальності — визначення ролей та функцій учасників взаємодії;
- принцип легітимності: врахування думки громадськості при прийнятті рішень.
- принцип прозорості — доступності інформації про діяльність органів влади [27].

У сучасному світі модель взаємодії часто описується через концепцію «держава - громадянське суспільство», де держава і громадянське суспільство виступають як партнери, що разом працюють над вирішенням суспільних проблем.

Також важливим критерієм є ступінь формалізації цих відносин, що дозволяє виокремити формальну та неформальну взаємодію. Кожен із цих видів має свої характерні риси, механізми реалізації, а також певні переваги й обмеження, які варто розглянути більш детально.

Формальна взаємодія ґрунтується на чітко визначених процедурах і здійснюється в межах правового поля. Вона є передбачуваною та передбачає певний рівень відповідальності сторін. Прикладами формальної взаємодії є:

- укладення меморандумів про співпрацю між владою та громадськими організаціями;
- розгляд громадських ініціатив через офіційні державні платформи;

– система електронних консультацій на сайтах органів державної влади [2, 33, 42].

На противагу формальній, неформальна взаємодія не завжди має офіційний статус, однак часто є більш ефективною через швидкість реагування та можливість мобілізації значної кількості людей.

Прикладами неформальної взаємодії є:

– Особисті контакти між представниками влади та активістами. Неофіційні зустрічі представників громадських організацій з мерами міст або депутатами можуть сприяти оперативному вирішенню локальних проблем.

– Громадські флешмоби та акції в соціальних мережах. Наприклад, кампанія #KyivNotKiev сприяла міжнародному визнанню коректного написання назви столиці України англійською мовою [2, 33, 42].

Отже, взаємодія між органами влади та громадянським суспільством може набувати різних форм залежно від рівня інституційності та формальності. Інституційні механізми забезпечують стабільність та юридичну підґрунтя такої взаємодії, тоді як неінституційні та неформальні методи дозволяють оперативно реагувати на актуальні суспільні виклики. Оптимальним варіантом є поєднання різних підходів, що сприяє ефективному розвитку демократичного суспільства.

РОЗДІЛ 2

МОДЕРНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ ТА ОРГАНАМИ ВЛАДИ

2.1. Дослідження процесів взаємодії між суб'єктами громадянського суспільства та органами влади в Україні

В умовах сучасних суспільно-політичних трансформацій України питання взаємодії між суб'єктами громадянського суспільства та органами влади набуває особливої актуальності. Слід зазначити, що ця взаємодія є ключовим механізмом демократизації, забезпечення прозорості та підзвітності державних інституцій. В Україні цей процес має свої особливості, зумовлені історичним контекстом, трансформаційними процесами після здобуття незалежності, а також сучасними викликами, такими як децентралізація, боротьба з корупцією та вплив зовнішніх факторів, зокрема війни. Протягом останнього десятиліття, особливо після подій Революції Гідності 2014 року, громадянське суспільство в Україні не лише зміцніло, а й стало рушійною силою численних реформ, що підтверджують його здатність до ефективного впливу на державну політику.

Важливу роль у цьому процесі відіграє відповідне нормативно-правове регулювання, яке забезпечує правові рамки для діяльності громадських організацій у сфері державного управління. До основних нормативних документів, що визначають правові засади взаємодії громадянського суспільства та державних інституцій, належать:

Конституція України – основний закон держави, який закріплює фундаментальні права і свободи громадян, зокрема право кожного брати участь в управлінні державними справами, об'єднуватися в громадські організації та висловлювати свою думку щодо державної політики. У статті 38 Конституції визначено, що громадяни мають право на участь у

референдумах, виборах, а також у функціонуванні органів місцевого самоврядування, що є важливим інструментом громадського контролю [21].

Закон України "Про громадські об'єднання" – один із ключових нормативно-правових актів, що регламентує діяльність громадських організацій, визначає порядок їх створення, функціонування, а також права та обов'язки. Цей закон сприяє розвитку громадянського суспільства, оскільки надає можливість громадянам легально об'єднуватися для захисту своїх прав та інтересів, а також брати участь у суспільному житті країни [9].

Закон України "Про звернення громадян" – нормативний акт, який визначає порядок взаємодії громадян з органами державної влади та місцевого самоврядування через механізм звернень. Він гарантує право кожного на подання пропозицій, заяв і скарг до державних органів, що, у свою чергу, дозволяє громадянам впливати на процес прийняття рішень, а також контролювати діяльність органів влади [10].

Постанова Кабінету Міністрів України №996 від 3 листопада 2010 року "Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики" – важливий документ, який встановлює механізми створення та функціонування громадських рад при органах виконавчої влади. Завдяки цьому механізму представники громадянського суспільства можуть брати активну участь у розробці нормативних актів, надавати експертні пропозиції та здійснювати моніторинг виконання державної політики [31].

Закон України "Про доступ до публічної інформації" – закон, що гарантує громадянам право на отримання інформації про діяльність державних органів. Він відіграє ключову роль у забезпеченні прозорості та підзвітності влади, адже надає можливість громадянам, журналістам, аналітичним центрам та громадським організаціям отримувати необхідні дані для проведення моніторингових досліджень та громадського контролю [11].

Таким чином, прийняті в Україні законодавчі акти створюють комплексну правову основу для розвитку громадянського суспільства та забезпечення його ефективної взаємодії з органами влади. Завдяки цим

нормативним документам громадяни мають можливість не лише брати участь у процесах прийняття рішень, а й контролювати діяльність державних установ, що є невід’ємною складовою демократичного суспільства.

Громадянське суспільство в Україні, як інституційно оформлена система, включає в себе широкий спектр учасників – від місцевих ініціативних груп до великих неурядових організацій (НУО), експертних платформ, благодійних фондів та волонтерських об’єднань. Воно відіграє ключову роль у формуванні демократичних інституцій, контролі за діяльністю влади, захисті прав громадян та сприянні суспільному розвитку. Його структура охоплює як формалізовані організації, так і неформальні об’єднання, кожне з яких відіграє унікальну роль у суспільному житті. Розглянемо основні типи суб’єктів та реальні приклади їхньої діяльності.

1. Громадські організації (НУО) – юридично оформлені об’єднання громадян, які реалізують соціальні, екологічні, правозахисні та інші проекти та діють для захисту прав, розвитку суспільних інтересів або надання допомоги певним категоріям населення. Наприклад:

- Центр протидії корупції (ЦПК) – займається викриттям корупційних схем, ініціює законодавчі зміни.
- ОПОРА – організація, що проводить моніторинг виборчого процесу та підтримує демократичні реформи.
- Українська Гельсінська спілка з прав людини – правозахисна організація, що займається юридичною підтримкою громадян.
- «Трансперенсі Інтернешнл Україна» (ti-ukraine.org) — провідна організація у боротьбі з корупцією. Серед досягнень: розробка системи е-декларувань, моніторинг держзакупівель через «ProZorro», лобіювання антикорупційних законів.
- «Центр громадянського суспільства» (ccs.org.ua) — спеціалізується на підтримці децентралізації. У 2015–2020 рр. організував понад 500 тренінгів

для місцевих громад, що сприяло створенню об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

- «Екодія» (ecodia.ua) — екологічна НУО, яка домоглася закриття нелегальних сміттєзвалищ у Києві та внесла зміни до закону «Про відходи» (2021 р.) [29, 43, 33].

2. Благодійні фонди – організації, що збирають та розподіляють ресурси для допомоги вразливим верствам населення або підтримки суспільно важливих соціальних, медичних або гуманітарних цілей. Приклади:

- Благодійний фонд Сергія Притули – займається гуманітарною допомогою та військовою підтримкою.
- «Таблеточки» (tabletochki.org) — фонд допомоги онкохворим дітям. З 2011 року забезпечив лікуванням понад 5 тис. пацієнтів, а також ініціював створення державної програми фінансування онкології.
- «Повернись живим» (savelife.in.ua) — волонтерський фонд підтримки ЗСУ. З початку повномасштабної війни (2022 р.) передав армії техніки на \$200 млн, включаючи безпілотники Bayraktar.
- «Спільно» (spilno.org) — фонд, який з 2022 року забезпечує переселенців житлом і речами першої необхідності, співпрацюючи з Міністерством соціальної політики [29, 43, 33].

3. Профспілки – об'єднання працівників, які захищають їхні трудові права та інтереси через колективні угоди та страйки. Наприклад:

- Федерація профспілок України (fpsu.org.ua) — найбільше профспілкове об'єднання, що представляє інтереси працівників у різних галузях, яке у 2023 році організувало акції протесту за підвищення мінімальної зарплати. Результат: уряд підвищив її до 8,7 тис. грн.
- Незалежна профспілка гірників України – організація, що захищає права шахтарів та працівників гірничої галузі.

– Профспілка «Захисник» — захищає права військовослужбовців. У 2022–2023 рр. домоглася скасування незаконних наказів щодо демобілізації понад 1 тис. військових [29, 43, 33].

4. Ініціативні групи – тимчасові або постійні об’єднання громадян для вирішення конкретних питань. Наприклад:

– Save Dnipro – ініціативна група, що займається екологічними питаннями та захистом довкілля.

– Захистимо Протасів Яр – ініціатива, спрямована на збереження зелених зон у Києві.

– «Харківський сміттєпротест» (2018 р.) — активісти зупинили будівництво сміттєзвалища біля села Пісочин, організувавши мітинги та звернення до ООН.

– «Save KyivPride» — група, яка з 2019 року захищає права ЛГБТ+ спільноти. Завдяки їхнім акціям у Києві щорічно проходить Марш рівності під охороною поліції [29, 43, 33].

5. Медіа та журналістські платформи – незалежні засоби масової інформації, що висвітлюють суспільно важливі теми та сприяють демократичному розвитку. Виконують роль «четвертої влади», розслідуючи злочини та інформуючи суспільство.

– «Слідство.Інфо» (slidstvo.info) — розслідувальна редакція, яка у 2021 році оприлюднила матеріали про схеми відмивання коштів у «справі Онопрієнка». Результат: відкриття кримінальних проваджень.

– «Українська правда» (pravda.com.ua) — викрила корупцію в Офісі президента за участі Андрія Єрмака (2020 р.), що призвело до відставки низки чиновників.

– Громадське телебачення – незалежний медіапроект, що висвітлює політичні та соціальні питання.

– Центр журналістських розслідувань – організація, що проводить антикорупційні розслідування [29, 43, 33].

6. Експертні платформи

Аналітичні центри, які готують законопроекти та стратегії реформ.

- «Центр економічної стратегії» (ces.org.ua) — розробив план відновлення України після війни («Дієва економіка»), який уряд використовує як основу для переговорів з міжнародними донорами.
- «Реанімаційний пакет реформ» (РПР) (rpr.org.ua) — коаліція експертів, що сприяла створенню Вищого антикорупційного суду (2019 р.) та Національного бюро розслідувань [29, 43, 33].

7. Окремі активісти – громадяни, які самостійно ініціюють та реалізують проекти або борються за важливі суспільні зміни. Наприклад:

- Сергій Стерненко — правозахисник, колишній лідер Одеського Євромайдану. У 2020–2023 рр. організував кампанію проти політичних репресій, зібравши понад 100 тис. підписів за реформу СБУ.
- Вікторія Сюмар — экс-міністерка з питань ветеранів, яка як громадянська активістка створила платформу «Ветеранка» для підтримки жінок-військових.
- Леся Литвинова — волонтерка, що організовує допомогу переселенцям та тяжкохворим людям.
- Роман Синіцин — активіст, що займається волонтерською допомогою армії та безпековими ініціативами.

Таблиця 2.1 містить класифікацію різних типів громадянських організацій України із зазначенням конкретних прикладів їхньої діяльності. У ній представлені громадські організації, благодійні фонди, профспілки, ініціативні групи, незалежні медіа, експертні платформи та окремі активісти, які відіграють важливу роль у суспільному житті. Наведено приклади їхніх ініціатив, зокрема боротьба з корупцією, підтримка реформ, захист прав громадян, гуманітарна допомога та екологічні проекти. Також відзначено випадки взаємодії з державними органами, що підкреслює їхню значущість у розвитку громадянського суспільства.

Таблиця 2.1 – Структура громадського суспільства України

Конкретний приклад	Коротка характеристика та ініціативи
Громадські організації (НУО)	
Центр протидії корупції (ЦПК)	Боротьба з корупцією, адвокація антикорупційних реформ, сприяння створенню НАБУ та САП.
ОПОРА	Моніторинг виборів, сприяння прозорості виборчих процесів, розробка рекомендацій щодо виборчого законодавства.
Українська Гельсінська спілка	Захист прав людини, моніторинг правозахисних порушень, правова допомога постраждалим від війни.
Трансперенсі Інтернешнл Україна	Прозорість влади, підтримка впровадження системи електронних закупівель ProZorro.
Благодійні фонди	
Благодійний фонд Сергія Притули	Допомога ЗСУ, закупівля дронів, бронежилетів, автомобілів для військових.
Повернись живим	Фінансування потреб армії, навчальні програми для військових, технічна підтримка ЗСУ.
Профспілки	
Федерація профспілок України	Захист прав працівників, участь у переговорах щодо підвищення зарплат та трудових гарантій.
Незалежна профспілка гірників України	Лобіювання підвищення зарплат шахтарям, акції протесту, співпраця з урядом щодо реформ у галузі.
Ініціативні групи	
Save Dnipro	Контроль за екологічною ситуацією у Дніпрі, кампанія проти викидів забруднюючих речовин підприємствами.
Харківський сміттепротест	Протидія незаконному розміщенню сміттєзвалищ, екологічний моніторинг.
Медіа та журналістські платформи	
Громадське телебачення	Освітлення подій Майдану, війни, співпраця з міжнародними правозахисними організаціями.
Центр журналістських розслідувань	Викриття корупційних схем, участь у судових розслідуваннях щодо незаконних дій чиновників.
Експертні платформи	
Центр економічної стратегії	Дослідження економічних реформ, рекомендації уряду щодо фінансової політики.
Реанімаційний пакет реформ (РПР)	Координація реформ у сфері антикорупції, децентралізації, судової системи.

Джерело: складено автором згідно джерел [29, 43, 33].

Таким чином, громадянське суспільство в Україні охоплює широкий спектр організацій та ініціатив, які активно працюють у сферах правозахисту, соціальної допомоги, екології, медіа, контролю за владою та розвитку демократичних інститутів. Різноманітність суб'єктів громадянського суспільства в Україні демонструє його зрілість та здатність впливати на політичні та соціальні процеси. Від локальних ініціатив до міжнародних коаліцій — кожен тип організацій вносить власний внесок у побудову демократичної, прозорої та стійкої держави. Важливо підкреслити, що їхня роль не обмежується суспільним контролем — вони активно беруть участь у формуванні політичних рішень, реалізації соціальних програм та наданні гуманітарної допомоги, особливо в умовах повномасштабної російської агресії (з 2022 року). Досвід України свідчить: саме синергія між цими інституціями є ключем до подолання викликів, зокрема у контексті війни та євроінтеграції.

Взаємодія громадянського суспільства з державними органами відіграє ключову роль у формуванні демократичного управління та вирішенні актуальних суспільних проблем. Успішні приклади такої взаємодії демонструють, що спільні зусилля держави, громадських організацій та ініціативних груп можуть призвести до суттєвих змін у різних сферах — від антикорупційної діяльності та реформи місцевого самоврядування до цифровізації послуг і покращення екологічної ситуації. Нижче наведені конкретні кейси взаємодії, які ілюструють ефективність громадянської участі та вплив на процеси державного управління:

1. Антикорупційні ініціативи: Співпраця Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) з НУО «Трансперенсі Інтернешнл Україна» призвела до створення єдиного реєстру електронних декларацій, що стало механізмом моніторингу декларацій чиновників. З 2016 року завдяки цьому інструменту було виявлено понад 1,2 тис. порушень серед чиновників, а суми конфіскованих коштів перевищили 500 млн гривень.

2. Реформа децентралізації: У 2015–2021 роках об'єднання «Центр громадянського суспільства» співпрацювало з Міністерством розвитку громад і територій відповідно Закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Завдяки громадським слуханням та експертним консультаціям було створено 1469 ОТГ, що покращило якість надання адмінпослуг на місцях. Це дозволило збільшити місцеві бюджети в середньому на 35%.

3. Гуманітарний фронт під час війни: З початком повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році волонтерська організація «Повернись живим» налагодила системну взаємодію з Міністерством оборони України. Спільними зусиллями було закуплено понад 500 одиниць спецтехніки (дрони, тепловізори) та забезпечено підрозділи ЗСУ сучасними засобами зв'язку. Це дозволило зменшити втрати особового складу на передовій.

4. Цифровізація держпослуг: платформа У 2020 році Міністерство цифрової трансформації запустило платформу «Дія.Участь» за підтримки громадської організації «Електронна демократія». Завдяки цьому механізму громадяни отримали можливість обговорювати законопроекти онлайн. Наприклад, у 2021 році через платформу було внесено понад 12 000 пропозицій до проекту закону про медреформу, з яких 15% були враховані у фінальному тексті.

5. Екологічні ініціативи: Громадська організація «Екодія» у партнерстві з Міністерством захисту довкілля з 2019 року реалізує проєкт «Чисте повітря для України». Завдяки впровадженню системи моніторингу якості повітря в Києві та інших містах вдалося знизити рівень забруднення на 25% шляхом закриття нелегальних сміттєспалень.

2.2. Аналіз міжнародного досвіду взаємодії громадянського суспільства та влади

Світовий досвід демонструє широкий спектр моделей ефективної взаємодії між громадянським суспільством і державними структурами, які можуть слугувати орієнтиром для України в процесі вдосконалення власних механізмів партнерства між владою та неурядовими організаціями (НУО). У багатьох країнах світу активно розвиваються різні форми взаємодії, які ґрунтуються на принципах прозорості, відкритого діалогу та залучення громадян до процесу прийняття рішень. Нижче наведені найбільш характерні міжнародні практики, які демонструють, яким чином держави можуть будувати конструктивну взаємодію із громадянським суспільством.

Одним із найбільш розвинених прикладів взаємодії між громадянським суспільством і органами влади є практика, що склалася в Європейському Союзі, де діалог із НУО та іншими представниками громадянського суспільства є невід'ємною складовою процесу ухвалення рішень.

Зокрема, у країнах-членах ЄС, функціонують постійні консультаційні платформи, які забезпечують інституціоналізацію комунікації між владою та громадянським суспільством.

Швеція застосовує модель, за якою НУО, профспілки та інші об'єднання відіграють важливу роль у виробленні політик. Існують офіційні механізми представництва громадянського суспільства у державних органах. Одним із яскравих прикладів цього є діяльність Національної ради з питань громадянського суспільства (National Council for Civil Society) у Швеції, що діє як офіційний консультативний орган при уряді. Основною метою цієї структури є забезпечення сталого партнерства між державними інституціями та громадськими організаціями шляхом регулярних зустрічей, обговорень та аналізу нагальних суспільних питань. Наприклад, у складі Міністерства соціальної політики працюють спеціальні консультативні комітети з

представниками громадських організацій, які спільно з урядом розробляють реформи у сфері охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення [5].

У Німеччині існує чітка законодавча база для діяльності НУО. Програма «Громадянське суспільство у дії» (Zivilgesellschaft in Aktion) фінансується державою та передбачає субсидії для некомерційних організацій, що займаються соціальними ініціативами. Крім того, у Німеччині діє «Федеральна мережа громадянського суспільства» (BBE), яка є платформою для обговорення реформ між владою та громадськістю [7].

Польща має розвинену систему партнерства між державою та громадянським суспільством, що закріплена у законодавстві. Наприклад, Закон про діяльність публічної користі та волонтерство (2003 р.) регламентує механізми взаємодії уряду з НУО через дорадчі комітети, спільні робочі групи та конкурсні механізми фінансування суспільно корисних проєктів. Польський досвід демонструє, як громадянське суспільство може відігравати активну роль у реформуванні соціальної політики та забезпеченні громадського контролю над державними програмами [22].

Окрім цього, важливим інструментом європейської взаємодії є програма "Структурний діалог" ЄС, що сприяє залученню громадськості до процесу формування політик на рівні Союзу. Наприклад, у рамках Європейської ініціативи з демократії та прав людини (European Instrument for Democracy and Human Rights, EIDHR) реалізується низка програм, що дозволяють неурядовим організаціям брати активну участь у моніторингу політичних процесів, а також ініціювати проєкти, спрямовані на розвиток демократії та забезпечення прав людини [5, 7].

Окремо варто згадати досвід Великої Британії, де ще у 1998 році було впроваджено Угоду "Compact", яка стала основою для регулювання партнерства між урядом і громадськими організаціями. Даний документ визначає основні принципи взаємодії між державними інституціями та громадянським суспільством, закріплюючи стандарти фінансової підтримки та прозорості. Важливо зазначити, що у 2018 році ця угода була оновлена

відповідно до сучасних викликів та нових потреб суспільства, що дозволяє забезпечити її ефективну реалізацію [16].

У Сполучених Штатах уряд активно взаємодіє з неурядовими організаціями (НУО) у розробці та реалізації державних політик. Наприклад, Акт про адміністративні процедури (Administrative Procedure Act) передбачає обов'язкове громадське обговорення законопроектів [7, 16].

Крім того, американська модель передбачає фінансування НУО через державні гранти та контракти, що дозволяє громадянському суспільству виконувати функції у соціальній сфері, захисті прав людини та екологічних ініціативах [26].

В Сполучених Штатах Америки впровадження цифрових технологій суттєво сприяє розвитку механізмів участі громадськості у прийнятті державних рішень. Одним із найвідоміших прикладів є функціонування платформи Regulations.gov, яка надає можливість громадянам коментувати законопроекти ще на етапі їх розробки. Важливо наголосити, що станом на 2023 рік через цей портал було опубліковано понад 3,5 мільйона документів, що свідчить про масштабність та ефективність даної ініціативи.

Крім того, ще однією знаковою практикою є програма "Participatory Budgeting", впроваджена в Нью-Йорку у 2011 році. Вона дозволяє жителям міста безпосередньо впливати на розподіл бюджетних коштів шляхом голосування за проекти, які вони вважають найбільш корисними для місцевої громади. Щорічно через цю програму громадяни розподіляють понад 40 мільйонів доларів, що демонструє високий рівень громадянської активності та довіри до такого механізму [5, 7, 16, 24, 26, 41].

У Канаді взаємодія між державою та громадянським суспільством здійснюється через спеціалізовані платформи, такі як Канадська рада неурядових організацій (CCIC). Крім того, існує практика постійних консультативних рад, які залучають представників громадськості до формування політики. Наприклад, уряд Канади використовує механізм

«Громадські дорадчі групи» (Public Advisory Groups) для спільного вирішення питань соціального розвитку та екології [7, 16].

Канадський досвід є цікавим у контексті розвитку місцевого самоврядування та залучення громадськості до процесу ухвалення рішень на муніципальному рівні. Одним із найуспішніших прикладів є модель "Громадських рад" (Community Councils), що діє у місті Ванкувер. Ця система передбачає активне залучення представників громадських організацій, місцевих активістів та влади до процесу спільного вирішення питань міського розвитку. Згідно зі звітом, опублікованим у 2022 році, близько 78% рішень, ухвалених у рамках діяльності "Громадських рад", були успішно реалізовані, що свідчить про високий рівень ефективності такої моделі взаємодії. Такий підхід забезпечує більшу прозорість процесу прийняття рішень, підвищує рівень довіри громадян до влади та сприяє вирішенню локальних проблем у спосіб, що враховує думку мешканців [7, 16].

Таблиця 2.2 узагальнює механізми взаємодії держави з інститутами громадянського суспільства в різних країнах. Вона відображає ключові підходи до залучення неурядових організацій (НУО) у процеси прийняття рішень, їх фінансування та участь у розробці політики. Наведені приклади включають законодавчі ініціативи, консультативні органи, механізми громадського контролю, фінансову підтримку та цифрові платформи для обговорення законопроектів. Це дозволяє простежити особливості розвитку громадянського суспільства та різні моделі його інтеграції в систему державного управління.

У взаємодії громадянського суспільства та органів влади в міжнародному досвіді можна виділити кілька практик:

1. Механізми участі громадян: У багатьох країнах існують добре розроблені механізми для залучення громадян у процеси прийняття рішень, такі як консультативні ради, публічні обговорення та програми участі, що дозволяють громадянам впливати на політику на різних рівнях.

Таблиця 2.2. Механізми взаємодії держави з інститутами громадянського суспільства в міжнародній практиці

Країна	Механізми взаємодії
ЄС	Постійні консультативні платформи для діалогу з НУО. Програма "Структурний діалог" для залучення громадян до формування політик. Європейська ініціатива EIDHR: участь НУО у моніторингу та проектах з демократії та прав людини.
Швеція	Національна рада з питань громадянського суспільства (консультативний орган при уряді). Консультативні комітети у міністерствах (наприклад, Мінсоцполітики) за участю НУО для розробки реформ.
Німеччина	Програма "Zivilgesellschaft in Aktion" (державне фінансування соціальних ініціатив). Федеральна мережа ВВЕ для обговорення реформ між владою та суспільством.
Польща	Дорадчі комітети, конкурсне фінансування проектів. Участь громадянського суспільства у реформуванні соціальної політики та громадському контролю.
Велика Британія	Угода "Compact" (1998, оновлено у 2018 р.): стандарти партнерства, фінансування та прозорості між владою та НУО.
США	Акт про адміністративні процедури (обов'язкове громадське обговорення законопроектів). Фінансування НУО через гранти та контракти. Платформа Regulations.gov для коментарів громадян. Програма "Participatory Budgeting" у Нью-Йорку - участь громадян у розподілі частини бюджету, який дозволяє безпосередньо вирішувати, на які потреби витратити гроши.

Джерело: складено автором згідно джерел [5, 7, 16, 24, 26, 41].

2. Партнерство з НПО: У деяких країнах влада активно співпрацює з неурядовими організаціями (НПО) на постійній основі, створюючи партнерські відносини для вирішення соціальних проблем. Це може включати спільні проекти, фінансування ініціатив та обмін досвідом.

3. Відкритість даних: У міжнародній практиці влада часто публікує відкриті дані про свою діяльність, фінанси та результати роботи. Це сприяє прозорості та дозволяє громадянам і організаціям легше відстежувати дії влади та взаємодіяти з ними.

4. Фінансування громадянського суспільства: Держави реалізують різні механізми фінансової підтримки громадських організацій, зокрема надання грантів, субсидій, фінансування через державні програми та механізми соціального замовлення. Це сприяє розвитку некомерційного сектора та його ефективній участі в суспільно значущих проектах.

5. Інструменти зворотного зв'язку: У країнах з розвиненими демократичними інститутами існують системи зворотного зв'язку, які дозволяють громадянам легко повідомляти про проблеми або давати відгуки про державні послуги. Це може бути реалізовано через онлайн-платформи, додатки або гарячі лінії.

6. Освітні програми: Багато держав реалізують освітні програми для підвищення рівня обізнаності громадян про права та можливості участі в політичних процесах, що сприяє активному залученню суспільства.

7. Моніторинг і оцінка політики: У міжнародній практиці широко застосовується незалежний моніторинг і оцінка державних програм за участю громадянського суспільства, що дозволяє підвищувати якість політики та адаптувати її до потреб суспільства.

Міжнародний досвід демонструє, що ефективна взаємодія між громадянським суспільством та владою є запорукою сталого розвитку держави. Врахування найкращих практик країн із розвиненою демократією дозволить створити ефективну модель державно-громадського партнерства, що сприятиме демократичним реформам та соціальній стабільності в Україні.

2.3. Напрями та заходи модернізації взаємодії між суб'єктами громадянського суспільства та органами влади в Україні

Взаємодія між громадянським суспільством та органами влади в Україні є важливим аспектом для розвитку демократичних процесів та ефективного управління. Однак ця взаємодія стикається з низкою серйозних проблем, які потребують системного підходу для їх вирішення.

1. Формалізм.

Однією з головних проблем є формалізм у взаємодії між громадянським суспільством і владою. Часто консультації проводяться лише для виконання вимог нормативних актів («для галочки»), без реального врахування думки громадян. Значна частина громадськості вважає державні інституції закритими для конструктивного діалогу. У деяких випадках органи влади не завжди готові слухати позицію громадянського суспільства. Такий підхід обмежує можливість громадських організацій впливати на процес прийняття рішень. Крім того, складні бюрократичні процедури ускладнюють доступ до важливої інформації, що створює бар'єри для ефективної взаємодії.

2. Бюрократизація та адміністративні перепони.

Багато форм взаємодії є малоефективними через складні процедури та відсутність реального впливу громадян на ухвалення рішень. Складність процедур реєстрації НУО.

3. Низький рівень довіри

Низький рівень довіри між громадянським суспільством та органами влади також залишається серйозною перешкодою. Значна частина громадян сприймає державні інституції як закриті та не готові до конструктивного діалогу. Це, в свою чергу, знижує ефективність будь-яких ініціатив, спрямованих на налагодження взаємодії між цими двома секторами.

4. Регіональна нерівність.

Ще однією проблемою є регіональна нерівність у рівні активності громадянського суспільства. Більшість ініціатив зосереджена в великих містах, таких як Київ, Львів та Харків, тоді як у малих містах та селах громадські організації часто стикаються з браком ресурсів і підтримки. Це створює дисбаланс у впливі громадян на політичні та соціальні процеси на різних рівнях.

5. Обмежене фінансування громадських ініціатив

Громадські організації, особливо на регіональному рівні, часто стикаються з обмеженим фінансуванням. Державна підтримка є недостатньою, а міжнародне фінансування обмежене через різноманітні законодавчі перепони. Це знижує здатність НУО ефективно впливати на рішення органів влади та реалізовувати важливі соціальні проекти.

6. Корупційні практики та непрозорість

Корупція та непрозорість у процесах прийняття рішень на місцевому рівні також є значною проблемою для взаємодії з громадянським суспільством. Нерідко громадські ініціативи стикаються з бар'єрами, що створюються через непередбачуваність рішень або приховані інтереси чиновників, які можуть бути пов'язані з корупційними схемами.

Модернізація цих процесів потребує системного підходу, який враховує правову базу, технологічні інновації та соціальну активність громадян. Це сприятиме створенню більш відкритої, прозорої та ефективної системи управління в Україні.

Для подальшого ефективного розвитку громадянського суспільства України необхідно усунути вищі перелічені проблеми, що ускладнюють його взаємодію з державними органами. Водночас існують конкретні механізми та ініціативи, які можуть сприяти подоланню цих викликів, забезпечивши більш відкрити, прозору та ефективну співпрацю між державою і громадськістю. Детальніші рекомендації щодо вирішення проблем взаємодії державних органів і громадянського суспільства в Україні, із зазначенням конкретних інструментів для їх реалізації надо нижче:

1. Подолання формалізму у взаємодії – для подолання формалізму важливо перевести процеси громадської участі у реальне, а не символічне русло. Громадські консультації та слухання повинні бути не лише обов'язковими з точки зору законодавства, а й дійсно враховувати думку громадян. Для цього необхідно впроваджувати наступні інструменти:

- Цифрові платформи для консультацій і голосувань: створення онлайн-платформ (наприклад, через систему e-Consultations), де громадяни зможуть брати участь у реальних громадських консультаціях, залишати свої зауваження та пропозиції, а також голосувати за певні ініціативи.

- Публічні звіти та відкриті дані: оприлюднення звітів щодо ухвалених рішень на основі консультацій із громадянським суспільством, із обов'язковим посиленням на громадську думку в процесі ухвалення рішень. Це може бути реалізовано через системи відкритих даних і громадські форуми.

2. Зниження бюрократичних бар'єрів – р спрощення процесів реєстрації НУО, а також взаємодії між державними органами і НУО з метою підвищення їхньої ефективності та доступності. Для цього необхідно впроваджувати наступні інструменти:

- Цифровізація державних послуг: впровадження онлайн-платформ для реєстрації НУО та подання заявок на участь у державних ініціативах, таких як «Єдине вікно» для громадських організацій, що суттєво спростить адміністративні процедури.

- Автоматизація та скорочення документообігу: використання блокчейн-технологій для забезпечення прозорості та надійності даних, а також системи автоматизованого документообігу для пришвидшення процедур.

- Мобільні додатки для доступу до даних: розробка мобільних додатків, які дозволять громадянам і організаціям легко знаходити інформацію про державну політику, ініціативи, подавати заявки та відстежувати їхній статус у реальному часі.

3. Підвищення довіри між громадянським суспільством і державними органами – підвищення довіри потребує більшої прозорості та звітності з боку державних органів, а також реального залучення громадян до процесу ухвалення рішень. Для цього необхідно впроваджувати наступні інструменти:

- Платформи для моніторингу та звітності: створення національних і місцевих онлайн-платформ для моніторингу виконання державних програм та ініціатив, де громадяни можуть відстежувати процеси і результати. Прикладом таких платформ є портал відкритих даних уряду України.

- Державні форуми та діалогові платформи: регулярне проведення онлайн- та офлайн-діалогових платформ для обговорення актуальних суспільних питань між держслужбовцями і представниками громадянського суспільства.

- Гарантії правозахисних організацій: залучення незалежних правозахисних організацій для моніторингу процесу ухвалення рішень і покращення механізмів захисту прав громадян у межах взаємодії з державними органами.

4. Усунення регіональної нерівності – подолання регіональних диспропорцій у рівні активності громадянського суспільства вимагає цілеспрямованої підтримки НУО в регіонах, де вони найменш представлені. Для цього необхідно впроваджувати наступні інструменти:

- Локальні онлайн-платформи для НУО: розробка платформ для регіональних НУО, де вони зможуть обмінюватися досвідом, отримувати навчання та брати участь у грантових конкурсах.

- Регіональні координаційні центри: створення центрів координації та підтримки НУО в регіонах, які надаватимуть необхідну інформацію, консультації та доступ до ресурсів.

5. Забезпечення сталого фінансування громадських ініціатив – для ефективного розвитку громадянського суспільства необхідно створити

систему сталого фінансування, яка дозволить НУО працювати незалежно та ефективно. Для цього необхідно впроваджувати наступні інструменти:

- Фінансові програми та податкові пільги для НУО: запровадження податкових пільг та субсидій для приватних компаній, які жертвують кошти на соціально значущі проєкти НУО.

- Державна підтримка та партнерства: розробка законів про партнерство держави і НУО для спільної реалізації соціальних проєктів із державним і приватним фінансуванням.

- Державні гранти та субсидії для регіональних НУО: створення та фінансування програм підтримки НУО в малих містах і сільській місцевості через національні та місцеві грантові конкурси.

- Механізми прозорості у фінансуванні: створення інструментів для відстеження фінансування НУО, що підвищить прозорість використання коштів і полегшить доступ до міжнародних грантів.

6. Боротьба з корупцією та забезпечення прозорості – боротьба з корупцією має стати ключовим елементом взаємодії між державою і громадянським суспільством. Це потребує створення механізмів прозорості та громадського контролю. Для цього необхідно впроваджувати наступні інструменти:

- Платформи для антикорупційного моніторингу: розробка незалежних платформ для моніторингу діяльності місцевих і центральних органів влади, включно з відкритими даними про витрати, тендери та соціальні проєкти.

- Інститути громадського контролю: створення громадських рад і спостережних комісій, що включатимуть представників НУО, активістів та громадян для контролю за діями влади.

- Інтеграція антикорупційних стандартів: запровадження обов'язкових антикорупційних стандартів у процес ухвалення рішень на всіх рівнях влади з обов'язковим звітуванням про проведені тендери та контракти.

Таблиця 2.3 – Проблеми взаємодії громадянського суспільства з владою та шляхи їх вирішення

Проблема	Шлях вирішення
Формалізм	Впровадження цифрових технологій для ефективної участі громадян у процесах ухвалення рішень. Створення онлайн-платформ для зворотного зв'язку, обговорень і голосувань.
Бюрократизація та адміністративні перепони	Розробка законодавчих ініціатив для стимулювання активності НПО, цифровізація реєстрації та звітності, створення єдиного порталу для подачі документів.
Низький рівень довіри	Ефективна комунікація між державою та суспільством: публічні звіти, пресконференції, механізми зворотного зв'язку, створення незалежних наглядових рад.
Регіональна нерівність	Створення регіональних центрів підтримки громадських ініціатив, надання консультаційної та фінансової допомоги, впровадження державних грантових програм.
Обмежене фінансування громадських ініціатив	Розширення державних програм фінансування, спрощення доступу до міжнародних фондів, податкові пільги для бізнесу, прозора система розподілу державних грантів.
Корупційні практики та непрозорість	Впровадження антикорупційних механізмів, електронного урядування, громадський контроль за бюджетними витратами через незалежні наглядові ради.

Джерело: складено автором на підставі [1].

Ці інструменти допоможуть подолати існуючі проблеми та сприятимуть створенню більш відкритої, ефективної та прозорої системи управління в Україні.

Таблиця 2.3. відображає ключові проблеми взаємодії громадянського суспільства та держави, а також можливі шляхи їх вирішення. Основна увага приділяється цифровізації комунікацій, спрощенню бюрократичних процедур, підвищенню рівня довіри через прозорість та громадський контроль, зменшенню регіональної нерівності, розширенню фінансування громадських ініціатив та боротьбі з корупційними практиками. Комплексний підхід, що включає правові, фінансові та технологічні заходи, сприятиме формуванню відкритого та демократичного суспільства.

ВИСНОВКИ

1. У сучасному розумінні громадянське суспільство – це сукупність незалежних від держави організацій, які забезпечують реалізацію інтересів громадян у різних сферах суспільного життя. З точки зору структурної організації, громадянське суспільство є складною системою, яка включає широкий спектр організацій: громадські організації; медіа та інформаційний простір; професійні спілки та асоціації; культурно-освітні інституції; місцеві громади; соціальні рухи, релігійні об'єднання, благодійні фонди та інші суб'єкти, що діють на принципах саморегулювання та автономності.

2. Органи влади є ключовими суб'єктами публічного управління, уповноважені державою на виконання управлінських, регуляторних та адміністративних функцій. У структурі державного управління виділяють кілька рівнів органів влади, кожен з яких виконує специфічні функції. До основних суб'єктів публічного управління належать:

- Законодавчі органи.
- Виконавчі органи.
- Судові органи.
- Органи місцевого самоврядування.

3. Ефективна взаємодія між громадянським суспільством та органами державної влади є необхідною умовою для розвитку демократичного суспільства, забезпечення відкритості, прозорості та підзвітності влади. Доцільно виділяти дві основні форми такої взаємодії: інституційну та неінституційну, що забезпечують різні рівні залученості громадян у процеси управління.

4. Інституційна взаємодія передбачає використання офіційно закріплених механізмів, які регулюються чинним законодавством та нормативно-правовими актами. До ключових форм інституційної взаємодії можна віднести: громадські ради при органах державної влади; громадські слухання та консультації; електронна демократія (e-democracy); механізми

громадського контролю; фінансові механізми; громадські експертизи та аудити.

5. Неінституційна взаємодія не має чітко визначених правил і механізмів, не підкріплена юридичними нормами та часто виникає спонтанно або як реакція суспільства на актуальні події. Серед основних форм такої взаємодії можна виокремити: громадські акції та протести; інформаційні кампанії та медіа-активізм; волонтерський рух та самоорганізація.

6. Проведено дослідження свідчить, що громадянське суспільство в Україні охоплює широкий спектр організацій та ініціатив, які активно працюють у сферах правозахисту, соціальної допомоги, екології, медіа, контролю за владою та розвитку демократичних інститутів.

7. Світовий досвід демонструє широкий спектр моделей ефективної взаємодії між громадянським суспільством і державними структурами, які можуть слугувати орієнтиром для України в процесі вдосконалення власних механізмів партнерства між владою та неурядовими організаціями (НУО) громадянського суспільства.

8. Взаємодія між громадянським суспільством та органами влади в Україні стикається з низкою серйозних проблем, які потребують системного підходу для їх вирішення: формалізм влади до громадського суспільства; бюрократизація та адміністративні перепони. Обмежене фінансування громадських ініціатив з боку держави, корупція, та інші.

9. Для вирішення цих проблем необхідно особливу увагу приділити сучасним інструментам взаємодії влади та громадського суспільства, а саме: цифровізації комунікацій, спрощенню бюрократичних процедур, підвищенню рівня довіри через прозорість та громадський контроль, розширенню фінансування громадських ініціатив та боротьбі з корупційними практиками. Ці інструменти сприятимуть удосконаленню взаємодії між громадянським суспільством та органами влади в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко М., Слюсар А., Гаман П., Фомін А., Стрюк М. Напрями оптимізації механізму взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади // *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 4 (68). С. 63-74. DOI: 10.31732/2663-2209-2022-68-63-74
2. Антонова Л. В., Лізаковська С. В. Оцінка механізмів взаємодії органів публічної влади з громадськістю в системі державного управління // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 7. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/7_2018/7.pdf
3. Бондарчук Н. В. Взаємодія влади та громадянського суспільства в контексті євроінтеграційних процесів в Україні // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 5. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.5.1>
4. Головаха Є.І., Міщенко М.О. Громадянське суспільство в Україні: виклики та перспективи // *Соціологічні дослідження*. 2022. № 4. С. 12–25.
5. Гостєва О.М. Європейський досвід взаємодії органів державної влади та громадських організацій [Електронний ресурс] // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. Вип. 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1124>.
6. Громадянське суспільство: курс лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Готельно-ресторанна справа» спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа», ОПП «Туризм» спеціальності 242 «Туризм» денної форми здобуття вищої освіти / уклад. Т. М. Борко. Миколаїв : МНАУ, 2023. 153 с.
7. Динник І.П. Міжнародний досвід ефективної взаємодії держави і громадянського суспільства та його імплементація в практику державного управління України // *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 143–148. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.3.143.

8. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / за ред. Ю. В. Ковбасюка [та ін.]. Київ : НАДУ, 2011. Т. 8. Публічне врядування / наук.-ред. колегія: В. С. Загорський [та ін.]. Львів : ЛРІДУ; НАДУ, 2011. 712 с.

9. Закон України "Про громадські об'єднання" від 22 березня 2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17> (дата звернення: 15.03.2025).

10. Закон України "Про звернення громадян" від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.03.2025).

11. Закон України «Про доступ до публічної інформації» № 2939-VI від 13 січня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>

12. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97-ВР від 21 травня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

13. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» № 586-XIV від 9 квітня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20–21. Ст. 190. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>

14. Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» № 3166-VI від 17 березня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 26. Ст. 219. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>

15. Інститут громадянського суспільства. Роль НУО у формуванні публічної політики: аналітична записка. 2021. URL: <https://civil-society.org.ua>.

16. Каденко Д.О. Імплементация зарубежного опыта взаимодействия государства и гражданского общества в законодательство Украины // *Таврійський науковий вісник*. 2020. № 1. URL: <https://journals.ksauniv.ks.ua/index.php/public/article/view/189/176>.

17. Квіт С.М. Взаємодія органів влади з громадянським суспільством: інституційні механізми // *Вісник НАДУ*. 2021. № 3. С. 45–58.
18. Квіт С.М. Публічне управління в умовах трансформації суспільства. Київ: НАДУ, 2020. 300 с.
19. Ковальчук С., Пивовар М. Напрямки реформування громадянського суспільства та органів публічної влади в умовах війни в Україні // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. № 1. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.32>
20. Колодій А. Історична еволюція громадянського суспільства та уявлень про нього (формування ідеалу) // *І*. URL: <https://www.ji.lviv.ua/n21texts/kolodij.htm>
21. Конституція України: Прийнята 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
22. Лесняк В. Ю. Взаємодія третього сектору та влади у регулюванні соціальних проблем в сучасній Польщі // *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2017. № 183. URL: <https://periodicals.karazin.ua/article/download>
23. Махначова Н. М., Бондар В. О. Суб'єкти публічного управління: понятійно-категоріальний аналіз законодавчих норм // *Право та державне управління*. 2022. № 2. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2022/22.pdf
24. Міжнародна практика заходів, спрямованих на зміцнення довіри між державою та організаціями громадянського суспільства [Електронний ресурс]. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/c/75885.pdf>.
25. Основи публічного адміністрування : навч. посіб. / [Ю. П. Битяк, Н. П. Матюхіна, М. С. Ковтун та ін.] ; за заг. ред. Н. П. Матюхіної. Вид. 2-ге, допов. та перероб. Харків : Право, 2021. 238 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=4279&download_id=1332&srsId=AfmBOoqevN7ldzBiffvfmWd-LGaVwCJTkh2QkkXdnBfijrURftzV7er

26. Пеліванова Н.І. Державне фінансування організацій громадянського суспільства: закордонний досвід та можливості впровадження в Україні [Електронний ресурс]. Київ: НІСД, 2019. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-11/analit-pelivanova-civil-society-3-2019-.pdf>

27. Пилип В. Взаємодія інститутів громадянського суспільства та органів державної влади у контексті формування безпекового середовища в державі // *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 4. С. 83-88. URL: <https://visnik.dduvs.edu.ua/article/download>

28. Позняковська Н. М. Основні сучасні концепції громадянського суспільства: історичний ракурс // *Серія «Економічні науки»*. 2023. Вип. 1(101). С. 144. URL: <https://doi.org/10.31713/ve1202313>

29. Політична система та інститути громадянського суспільства в сучасній Україні: навч. посіб. / Ф.М. Рудич, Р.В. Балабан, Ю.С. Ганжуров та ін. Київ: Либідь, 2008. 440 с.

30. Поляков О.В. Цифровізація взаємодії між органами влади та громадянами: досвід України [Електронний ресурс] // *Державне управління: теорія та практика*. 2022. № 2. URL: Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського.

31. Постанова Кабінету Міністрів України "Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики" від 3 листопада 2010 р. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF> (дата звернення: 15.03.2025).

32. Публічне управління та адміністрування : навч. посібник / Скидан О. В., Якобчук В. П., Дацій Н. В., Ходаківський Є. І. [та ін.] ; за заг. ред. О. В. Скидана. Житомир : ЖНАЕУ, 2017. 705 с.

33. Русинюк М. М. Механізми взаємодії публічної влади та громадянського суспільства у процесі реалізації публічної політики України // *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*.

2019. Т. 30 (69). № 4. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/4_2019/22.pdf

34. Сітар О.М. Правові засади участі громадськості в прийнятті управлінських рішень // *Право України*. 2021. № 6. С. 34–42.

35. Тищенко Ю.В. Державно-громадянський діалог як інструмент публічного управління // *Політичний менеджмент*. 2023. № 1. С. 67–79.

36. Токвіль А. Про демократію в Америці. Київ: Всесвіт, 1999. 590 с.

37. Турій О. В. Окремі аспекти взаємодії організацій громадянського суспільства з органами державної влади як фактор розвитку громадянського суспільства // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1115>

38. Угода про асоціацію між Україною та ЄС [Електронний ресурс]. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/tekst-uhody-pro-asotsiatsiiu/preambula>.

39. Федірко І. П., Косілова О. І. Громадянське суспільство і держава: напрямки взаємодії // *Політологічний вісник*. 2023. № 90. С. 302-311. DOI: 10.17721/2415–88IX.2023.90.302-312

40. Хабермас Ю. Структурна трансформація публічної сфери. Київ: Вид-во КНУ, 2005. 450 с.

41. Халецький А.В. Зарубіжний досвід сприяння розвитку громадянського суспільства [Електронний ресурс] // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. Вип. 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=546>.

42. Чкадуа М. І. Механізми взаємодії держави та громадянського суспільства // *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2021/104.pdf

43. Шайгородський Ю. Громадянське суспільство в Україні: чинники й особливості формування. URL: <https://core.ac.uk/reader/32310720>